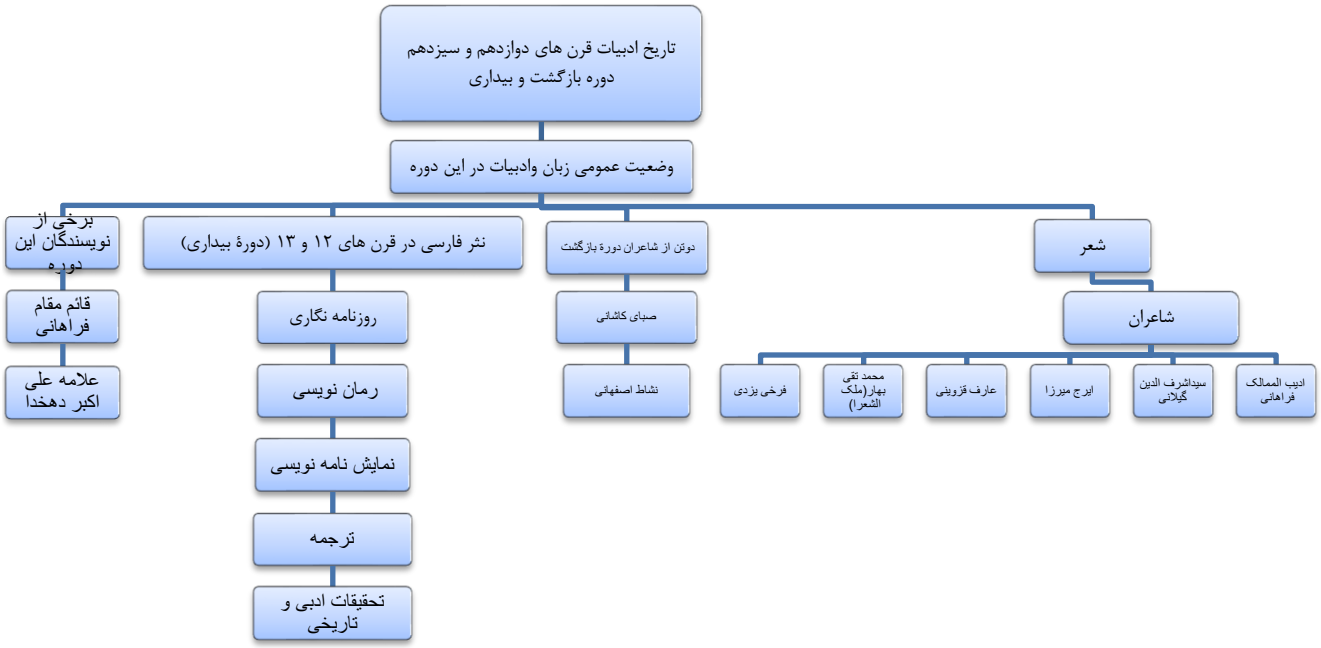
به نام خدا

درس یکم : تاریخ ادبیات قرن های دوازدهم و سیزدهم(دوره بازگشت وبیداری)

نمایه کلی درس

اهداف آموزشی درس:

۱- شناخت عوامل مؤثر در تغییر سبک ازهندی به بازگشت و دلیل نامگذاری سبک بازگشت ؛

۲-آشنایی با عوامل موثر در بیداری مردم در قرن ۱۳؛

۴-آشنایی با لفظ، قالب و محتوای شعر و شاعران و نویسندگان بنام این دوره؛

۵ -آشنایی با نثر نویسی و حوزه های ادبی موجود در دوره مشروطه؛

۶- مهارت در تشخیص شعر بازگشت و آشنایی بابرخی از نویسندگان دوره ؛

۷ -ایجاد نگرش مثبت و علاقه نسبت به تحولات ادبی

۸-آشنایی باادبیات معاصر و تنی چنداز شاعران بنام این دوره .

روش‌های پیشنهادی برای تدریس

۱- روش پرسش و پاسخ

۲- روش کارایی گروه

۳- روش تدریس اعضای گروه

۴- روش واحد کار

چند پیشنهاد برای تدریس :

-دبیر به همراه دانش آموزان مروری مختصربربخش تاریخ ادبیات سال گذشته داشته باشد.

-دبیر می تواند دروس تاریخ ادبیات را به کمک دانش آموزان به شکل نمودار و چارت های آموزشی دربیاورند و در تدریس از این وسایل جهت تثبیت یادگیری استفاده کنند.

- تقسیم بندی دروس و تعیین آن برای هر گروه و هر فرد جهت مطالعه و ارائه درس در امر یادگیری موثر خواهد بود .

-استفاده از تصاویر شاعران و نویسندگان در کلاس درس نیز امر یادگیری را تسریع می کند .

-برگزاری مسابقه در ضمن کار دانش آموزان را به یادگیری ترغیب می کند.

- تعیین تحقیق دربارۀ شاعران و نویسندگان این دوره وطراحی سوال از درس توسط دانش آموزان نیز روشی دیگر جهت بالابردن میزان یادگیری دانش آموزان می تواند باشد.

خلاصهٔ درس۱

عواملی که در ایجاد بازگشت ادبی موثر بودند

۱- تضعیف جامعه در اثر شکست ایران از روسیهٔ تزاری

۲- تاراج کتابخانهٔ اصفهان وپیرو آن ارتباط مجدداهل ذوق با ادب کهن

۳ – توجه به ادبیا ت در دربار قاجاریه و رونق بازار شعر و شاعری و مدح شاهان

افراد فعال در دروهٔ بازگشت ادبی:

مشتاق اصفهانی :ادارهٔ ادیبان انجمن ادبی اصفهان (درزمان کریم خان زند)

عبدالوهاب نشاط: تاسیس انجمن ادبی نشاط

به ریاست فتحعلی شاه : تاسیس انجمن ادبی خاقان

هدف تشکیل انجمن ادبی خاقان⟸رهایی بخشیدن شعر فارسی از تباهی و انحطاط اواخر دورهٔ صفوی

علت های پیروی شاعران سبک بازگشت ادبی از اسلوب کهن:

۱-به سبب فقر فرهنگی حاکم بر جامعه

۲-سستی و رخوت حاکم بر ادبیات

دو ویژگی شعر بازگشت ادبی

۱ - توجه به سبک خراسانی و عراقی درسطوح زبانی، ادبی وفکری

۲ -زبان، تخیل و اندیشه در این سبک تکرار شنیده هاست .

شاعرانی که قالب های مختلفی در این دوره(بازگشت ادبی) شعر سروده اند عبارتند از:

-معروفترین شاعر دروهٔ باز گشت ادبی : هاتف اصفهانی

-قصیده سرایان به سبک شاعران کهن خراسانی وعهد سلجوقی: صبای کاشانی،قاآنی شیرازی و سروش اصفهانی

-غزل سرایان به سبک عراقی و سبک حافظ و سعدی:مجمر اصفهانی،فروغی بسطامی ونشاط اصفهانی

اهمیت شاعران دورهٔ بازگشت ادبی⟸ خارج کردن زبان شعر از حالت سستی که در اواخر سبک هندی وجود داشت توسط شاعران این دوره

دوتن از شاعران دورهٔ بازگشت ادبی :

فتحعلی خان صبای کاشانی پرچم داروشاخص ترین شاعر دورهٔ بازگشت ادبی : ،مهارت در سرودن قالب های شعری مثنوی ،قصیده ،غزل

گلشن صبا را به تقلید از بوستان سعدی نوشته خداوند نامه که حماسه ای مذهبی دربیان معجزات پیامبر(ص) ودلیری های حضرت علی (ع)نوشته است .

میرزا عبدالوهاب نشاط :مهارت در نظم و نثر فارسی ،قصیده سرا و غزل سرا . آثار:گنجینهٔ نشاط

ویژگی های فکری شعر بازگشت ادبی

۱ – ورود شعر در بین مردم وتبدیل شعر به صدای فریاد مردم؛

(اواسط دورهٔ قاجار)

۲-توجه شاعران به محتوا بیشتر از صور خیال و جنبه های شاعرانه ؛

۳- اعتقاد به تغییر و دگرگونی در شعر تا بتواند مسایل وپدیده های تازه را در خود جای دهد.

مهم ترین عوامل فرهنگی و اجتماعی موثر بر ادبیات عصر بیداری :

۱-تاثیر جنگ های نافرجام ایران و روس و

۲-توجه مردم به واقعیت ها و امکانات فنی دنیای جدید

۳-کوشش های عباس میرزا، ولیعهد فتحعلی شاه در روی آوردن به دانش ها و فنون جدید

۴-اعزام دانشجویان ایرانی به خارج از کشور برای تحصیل

۵-رواج صنعت چاپ و روزنامه نویسی و ترجمه و نشر کتابهای غربی

۶-تاسیس مدرسهٔ دارالفنون به فرمان امیر کبیر وآموزش دانش های نوین در آن

چگونگی شکل گیری « ادبیات بیداری» یا «ادبیات مشروطه»:

نقد شرایط موجود توسط شعرای آزادیخواه و گروهی از روشنفکران که با وجود مخالفت دولت، اوضاع سیاسی،اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در شعر به تصویر کشیده شدو موجب پیدایش ادبیات بیداری شد.

شاعران شاخص دورهٔ بیداری

- ملک الشعرای بهار
- نسیم شمال
- میرزا فتحعلی آخوند زاده
- عبدالرحیم طالبوف
- میرزاآقاخان کرمانی

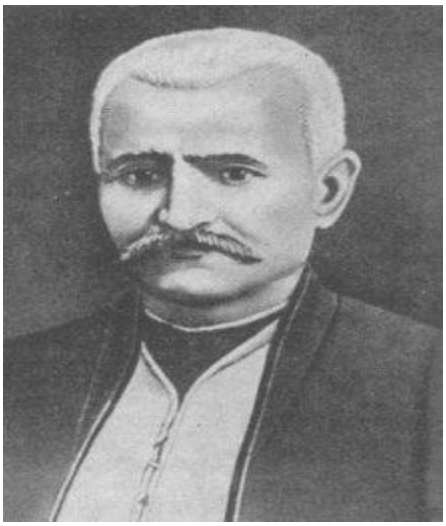

نسیم شمال

ملک الشعرای بهار

میرزا آقا خان کرمانی عبدالرحیم طالبوف میرزا فتحعلی آخوند زاده

ادبیات مشروطه یا ادبیات بیداری:به ادبیاتی که گویای اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی وفرهنگی آن روز گار باشد.

محور فکری ادبیات بیداری:

وطن، قانون خواهی ومبارزه با استبداد و استعمار، بحث از حقوق اجتماعی، برانگیختن احساسات ملی و میهنی، توجه به فراگیری علوم جدید، پیکار با بیگانه و بیگانه خواهی، انتقاد از نابسامانی ها، نفی عقاید خرافی در جامعه، سخن از حقوق زنان

زبان شعر در این دوره
- رونق شعر درشهر تهران به دلیل تمرکز بیشتر فعالیتهای سیاسی و مطبوعاتی وبعد تبریز
-انتخاب زبان محاوره جهت ایجاد ارتباط با مردم نتیجه تشکیل نهضت آزادیخواهی
- نقد مظاهر استبداد و استعمار
- استفاده از زبان ادبی برای بیان دیدگاه خود
- شعر را بیان زیبای واقعیات و وسیله ای برای بهبود زندگی می دانستندکه از طریق روزنامه ها و مطبوعات در اختیار مردم قرار می گرفت

برخی از شاعران دوره بیداری

ادیب الممالک فراهانی	فعالیت اصلی : روزنامه نگاری دیوانش شامل قصاید، ترجیع بندها و مسمط (بیشتربیان حوادث و اوضاع آن روزگار) مضامین اشعارش: وطنی ، سیاسی ، اجتماعی
سید اشرف الدین گیلانی	زبان شعرهایش ساده و طنز آمیزوعشق به وطن مدیر روزنامه«نسیم شمال »وچاپ آن سرودن شعر انتقادی «ای قلم»
ایرج میرزا	مهارت به کار گیری تعبیرات عامیانه و آفریدن اشعاری ساده و روان سرودن اشعار طنز،هجو و هزل دارای اندیشه های نو گرایانه در اشعار ولی به دلیل جایگاه خانوادگی و تفکرات شخصی او،در زمرهٔ شاعران آزادیخواه قرار نگرفت.
محمدتقی بهار (ملک الشعرا)	آشنایی با زبان فارسی وادبیات کهن ومسائل جدید دنیا سرودن اشعار به سبک خراسانی و زبان حماسی مدرس دانشگاه،روزنامه نویس، شاعر،پژوهشگر
فرخی یزدی	شاخص ترین شاعر دورهٔ بازگشت ادبی و بیداری به خاطر آزادیخواهی و افتادن به زندان تحت تاثیر مسعود سعد بود . نماینده مردم یزد در دور هفتم مجلس

عارف قزوینی **شاعر وطنی و موسیقی دان، مهارت در سرودن تصنیف وترانه های میهنی، سادگی ودور از پیچدگی اشعارش، معروف به دردمندترین سرایندگان عصر بیداری**

ویژگی های نثر فارسی در قرن های ۱۲ و۱۳ (دورۀ بیداری)

۱-ساده و بی پیرایه شدن نثر

۲-رواج گسترش روزنامه به عنوان رسانه

۳-روی آوردن به ترجمه و ادبیات داستانی براثر ارتباط با ادبیات اروپا پ تغییر مخاطبان

۴-نزدیک شدن متون نثر به زبان مردم کوچه و بازار

پیشگامان نثر فارسی در دورۀ بیداری و بازگشت ادبی:

قائم مقام فراهانی، علامه دهخدا، رضا قلی خان هدایت، زین العابدین مراغه ای، عبدالرحیم طالبوف، ناصرالدین شاه قاجار، میرزا آقاخان کرمانی.

انواع نثر در دورۀ بیداری:

۱-روزنامه نگاری ۲-رمان نویسی ۳- نمایش نامه نویسی ۴- ترجمه ۵- تحقیقات ادبی و تاریخی

مهم ترین روزنامه های دوران بیداری:

«صور اسرافیل» با مدیریت میرزا جهانگیرخان /«نسیم شمال»با مدیریت ونویسندگی سید اشرف الدین حسینی گیلانی به زبان طنز/«مجلۀ «بهار» نشریۀ ادبی به انتشار «میرزا یوسف خان اعتصامی آشتیانی»/ مجلۀ«دانشکده» و«نوبهار» با مدیریت ملک الشعرای بهار

موضوع روزنامه ها در این دوره بیشتر در قالب مقاله مطالب سیاسی ، اجتماعی و گاه علمی است.

علت روی آوردن رمان نویسان به رمان تاریخی:

الف-به دلیل نوعی باستان گرایی و حاکم بودن روحیۀ کاوشگرانه در شناخت هویت گذشته میان آن ها

ب-به دلیل سیاست های موجود در جامعه، نگارش رمان های تاریخی و اجتماعی درد سرش کمتر از روز نامه نویسی و نوشتن رمان سیاسی بود .

شاخص ترین رمان نویسان :

محمد باقر میرزا خسروی رمان«شمس و طغرا»

میرزا حسن خان بدیع رمان های :« شمس الدین و قمر» و «داستان باستان »

نمایش نامه نویسی :

-به شکل جدید از زمان ناصرالدین شاه رواج یافت

-اولین نمایش نامه نویس « میرزا آقا تبریزی»با تالیف سه نمایشنامۀ کوتاه

-زبان نمایشنامه ها مانند نثر قبل از مشروطه ساده، روان ، بی تکلف و عوام فهم

ترجمه :

مهمترین عامل رشد و آگاهی و تحول اندیشه ایرانیان ترجمه است:

-مهمترین ترجمه «سرگذشت حاجی بابای اصفهانی» ترجمۀ میرزا حبیب اصفهانی

-تاسیس چاپ خانه در زمان فتحعلی شاه

تحقیقات ادبی و تاریخی :

در این دوره این نوع تحقیق کم شده بود .تنها اثر قابل توجه :تاریخ بیداری ایرانیان « تالیف: ناظم الاسلام کرمانی»با موضوع تاریخ مشروطه

نویسندگان دورۀ بیداری:قائم مقام فراهانی ، علامه علی اکبر دهخدا

ویژگی های نثرقائم مقام فراهانی:

۱-معروفترین نویسنده و سیاستمدار دورۀ مشروطه

۲-فرد موثر در ادبیات، با تغییر سبک نگارش واز بین بردن تکلف در نثر

۳-آوردن اصطلاحات رایج وامیخته به شعر و ضرب المثل های لطیف به سبک گلستان

۴-گاهی آوردن عبارات موزون و مسجع

۵-احیا کنندهٔ نثر فارسی

۶-مهمترین اثرش «منشآت»

قائم مقام فراهانی

علی اکبر دهخدا

آثار نثرعلامه علی اکبر دهخدا:

از پیشگامان نثر جدید فارسی و شعر هم می سرود .موثر در رواج نثر ساده و عامیانه وموثر بر روی داستان های محمد علی جمال زاده و صادق هدایت بوده است .

۱-انتشار مجموعهٔ چرند و پرند با موضوع طنز آمیز سیاسی، اجتماعی(باکمک میرزا جهانگیر خان صور اسرافیل)

۲-انتشار روزنامهٔ «سروش» در استانبول

۳-نوشتن مفصل ترین فرهنگ لغت : « لغت زبان فارسی»

۴-امثال و حکم

پاسخ خودارزیابی های درس ۱

۱_چه عواملی در ایجاد نهضت باز گشت ادبی موثر بودند؟

۱-تاراج کتابخانه اصفهان که نتیجهٔ آن دسترسی مردم به کتابخانهٔ سلطنتی و ارتباط دوبارهٔ اهل ذوق با ادب کهن ۲-توجه به ادبیات در دربار قاجاریه و رونق بازار شعر و شاعری و مدح شاهان ۳-تضعیف جامعه بر اثر شکست ایران از روسیه تزاری که منجر به تضعیف پایه های فرهنگی وپایین آمدن سطح دانش ادبی مردم شد واهل شعر و هنر را به جای خلاقیت و آفرینش شیوه های نو،به تقلید از گذشتگان وادار کرد .

۲_مهم ترین عوامل فرهنگی و اجتماعی موثر برادبیات عصربیداری را بررسی کنید .

۱_تاثیر جنگ های نافرجام ایران و روس

۲- توجه مردم به واقعیت ها و امکانات فنی دنیای جدید ؛

۳_کوشش های عباس میرزا،ولیعهد فتحعلی شاه در روی آوردن به دانش و فنون جدید؛

۴_اعزام دانشجویان ایرانی به خارج از کشور برای تحصیل

۵_ رواج صنعت چاپ و روزنامه نویسی و ترجمه و نشر کتاب های غربی

۶_تاسیس مدرسه ی دارالفنون به فرمان امیر کبیرو آموزش دانش های نوین در آن

۳- مهم ترین درون مایه های ادبیات فارسی در دورهٔ بیداری را بیان کنید ؟

آزادی ، وطن ، قانون خواهی ، مبارزه با استبداد و استعمار ، بحث از حقوق اجتماعی ،برانگیختن احساسات ملی و میهنی ، توجه به فراگیری علوم جدید ، پیکار با بیگانه و بیگانه خواهی ، انتقاد از نابسامانی ها ، نفی عقاید خرافی در جامعه و سخن از حقوق زنان

۴_ ویژگی های شعر هر یک از شاعران زیر را بنویسید .

فرخی یزدی :از شاعران آزادیخواه دورهٔ بیداری است وی تحت تاثیر شاعران گذشته خصوصا مسعود سعد و سعدی بوده وآشنایی با سعدی طبع وی را شکوفا ساخت . اندیشه های پر شور آزادی و وطن داشت .

عارف قزوینی :شاعری وطنی وموسیقیدان دورهٔ مشروطه بودکه در برانگیختن مردم و آزادیخواهی نقش بسیار موثری داشت . .شعر عارف ساده ودور از پیچیدگی بود .وی مضامین وطن دوستی و ستیز با نادانی را زیبا و پرشور می خواند و یکی از دردمندترین سرایندگان عصر بیداری بود .

ایرج میرزا:او در به کار گیری تعبیرات عامیانه تعبیرات عامیانه و آفریدن اشعاری ساده و روان مهارت بسیار داشت . در طنز ،هجو و هزل نیز دستی داشت . در طنز ، هجو وهزل نیز دستی داشت.در شعر وی اگرچه اندیشه های نوگرایانه وجود دارد، ولی جایگاه خانوادگی و تفکرات شخصی او ،مانع از آن می شود که در ردیف شاعران آزادی خواه مشروطه قرار گیرد . ایرج میرزا از شعرهای غربی نیز ترجمه هایی کرده است که در نوع خود ابتکاری محسوب می شود.

۵- در شعر دورهٔ بیداری از نظرزبانی چه تحولاتی دیده می شود ؟

در این دوره ادبیات - خصوصا شعر – برای آن که بتواند با تودهٔ مردم ارتباط برقرار کند زبان محاوره را برگزید تا قابل فهم تر باشد و مفاهیم جدید را با زبانی ساده انتقال دهد. به این ترتیب نهضت ساده نویسی همراه با نهضت آزادیخواهی شکل گرفت ونویسندگان و شاعران مظاهر استبداد و استعمار را نقد می کردند و برای بیان دیدگاه خود زبان ادبی را برمی گزیدند.شعر از نظر آنان بیان زیبای واقعیات و وسیله ای برای بهبود زندگی بود که از طریق روزنامه ها و مطبوعات در اختیار مردم قرار می گرفت .

درعصر بیداری به دلیل تمرکز بیشتر فعالیت های سیاسی و مطبوعاتی در تهران، شعر و ادب هم بیشتر به این شهر منحصر می شد؛ حتی روزنامهٔ نسیم شمال را که سید اشرف الدین در رشت منتشر می کرد، مردم تهران می خواندند . بعد از تهران، تبریز بازار سیاسی و پر رونقی داشت .

۶- نثر فارسی در دوره ی بیداری چه تحولاتی یافت ؟

در سال های انقلاب مشروطه در نثر فارسی دگرگونی هایی به وجود می آید که نثر را به سمت سادگی و بی پیرایگی سوق می دهد از آن جمله می توان به رواج و گسترش روزنامه به عنوان رسانه ، روی آوردن به ترجمه وادبیات داستانی براساس ارتباط با ادبیات اروپا و تغییر مخاطبان نوشته ها اشاره کرد . کسانی چون قائم مقام فراهانی، علامه دهخدا ، رضا قلی خان هدایت ، زین العابدین مراغه ای ، عبدالرحیم طالبوف ،میرزا آقا خان کرمانی ، ناصرالدین شاه قاجار و چند تن دیگر از نویسندگان، از پیشگامان نثر ساده ی این دوره بوده اند ونوشته های آنان به زبان مردم کوچه و بازار نزدیکتر شده است .

۷-دو تن از پیشگامان رمان نویسی قبل از مشروطه را نام ببریدواز هرکدام اثری بنویسید .

محمد باقر میرزا رمان« شمس و طغرا»، میرزا حسن خان بدیع با دو اثر « شمس الدین و قمر» و« داستان باستان»

۸-توضیح دهید قائم مقام فراهانی در حوزۀ نثر فارسی چه جایگاهی دارد ؟

از معروفترین نویسندگان و سیاست مداران بزرگ دوره ی بیداری است که علاوه بر خدمات و اقدامات بزرگ سیاسی ، در ابیات نیز بسیار موثر بود . او با تغییر سبک نگارش، تکلّف را در نثر از بین برد ومسائل عصر را با کاربردزبان و اصطلاحات رایج و آمیخته به شعروضرب المثل های لطیف، به سبک گلستان سعدی نوشت وموجب اقبال عامه به نثر گردید .عبارات کوتاه او نیزگاه موزون و مسجع اند.قائم مقام احیا کنندۀ نثر فارسی است و« منشآت» مهم ترین اثر اوست .